

نگرش ساکنان مناطق گردشگری روستایی نسبت به پیامدهای گردشگری روستایی

خدیدجه سلیمانی هارونی^{۱*}، بهمن خسروی پور^۲، مسعود برادران^۳ و منصور غنیان^۴
۱، ۲، ۳، ۴، دانشجوی کارشناسی ارشد، استادیاران و مربی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین - اهواز
(تاریخ دریافت: ۸۸/۷/۱۵ - تاریخ تصویب: ۸۹/۴/۹)

چکیده

تحقیق حاضر از نوع پیمایشی و به روش توصیفی - همبستگی به بررسی نگرش ساکنان مناطق گردشگری روستایی شهرستان ایذه واقع در استان خوزستان نسبت به اثرات گردشگری روستایی در سال ۱۳۸۸ پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش ساکنان مناطق روستایی در روستاهایی بوده‌اند که دارای جاذبه گردشگری بوده و اثرات گردشگری در این روستاها توسط ساکنان درک شده‌اند که حجم نمونه آماری با استفاده از جدول تاکنن ۳۳۵ و به روش تصادفی طبقه‌ای متناسب انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. متغیرهای مستقل این پژوهش عبارتند از ویژگیهای فردی و حرفه‌ای ساکنان، میزان ارتباط آنان با گردشگران و وابستگی درآمد آنان به گردشگری، درک اثرات اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی گردشگری است و متغیر وابسته آن نگرش ساکنان نسبت به توسعه فعالیت‌های گردشگری می‌باشد. نتایج حاصل از همبستگی بین متغیرها، ارتباط مثبت و معنی داری را بین متغیر نگرش ساکنان با متغیرهای سن، درآمد، میزان وابستگی به گردشگری، میزان ارتباط با گردشگران و درک اثرات را نشان داد.

واژه‌های کلیدی: نگرش، گردشگری روستایی، ساکنان، اثرات گردشگری روستایی.

مقدمه

از سوی دیگر از دهه ۱۹۷۰ با ساختاردهی مجدد اقتصاد و بحران کشاورزی فرصت‌های اقتصادی در جوامع روستایی کاهش یافته و این تغییرات ایده‌های توسعه اقتصادی جوامع روستایی را محدود ساخته و راهبردهای قدیمی توسعه را ناپایدار ساخته و کشورها را به جستجوی بیشتر برای راههای غیرسنتی برای تثبیت پایداری‌شان مجبور ساخته است (Wilson, 2001).
در کشور ایران اقتصاد متکی به نفت موجب رکود بخش کشاورزی، مهاجرت روستاییان و از بین رفتن

تنوع‌بخشی به اقتصاد، بالابردن شاخص‌های توسعه انسانی، مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها بویژه شهرهای بزرگ، مهاجرت‌های روستایی، افزایش بهره‌وری و کارآمدی نیروی انسانی، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها و گفت‌وگوها، حفظ محیط زیست و در مجموع، توسعه پایدار از دغدغه‌هایی است که جهان امروز با آن روبروست (Roknoden Ephtekhane & Ghader, 2002).

روستاهای هدف گردشگری در سال‌های اخیر، کمتر به اهمیت نگرش ساکنان مناطق گردشگری نسبت به حمایت توسعه گردشگری توجه شده‌است. این در حالی است که نتایج Siegel & Jakus (2000) نشان داد که دشمنی و بی‌تفاوتی ساکنان می‌تواند اثر منفی بر گردشگران داشته باشد. بنابراین نیاز به اقدام در جهت حل اختلاف بین ارزش‌های جامعه و توسعه گردشگری احساس می‌شود و با برنامه‌ریزی جامع و فراگیر است که می‌توان منافع بالقوه توسعه گردشگری و پتانسیل جامعه و هزینه‌های زیست‌محیطی آن را بررسی کرد.

بنابراین می‌توان گفت که توجه به امر بررسی نگرش و دیدگاه ساکنان مناطق گردشگری به عنوان جامعه میزبان گردشگران نسبت به حضور گردشگران در جوامع‌شان و درک آنان از اثرات این صنعت جهت برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری ضروری است. تحقیق حاضر با هدف کلی بررسی نگرش ساکنان مناطق گردشگری روستایی شهرستان ایذه واقع در استان خوزستان که دارای پتانسیل‌های بالفعل و بالقوه گردشگری روستایی است، نسبت به توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در این مناطق انجام شده است و اهداف اختصاصی تحقیق عبارتند از:

- شناسایی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای ساکنان مناطق گردشگری و بررسی ارتباط این برخی از این ویژگی‌ها با نگرش آنان نسبت به توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی.

- بررسی رابطه بین درک اثرات اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی گردشگری روستایی و نگرش ساکنان نسبت به توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی.

- مقایسه میانگین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش در دهستان‌های مختلف.

مروری بر مطالعات پیشین

- مطالعات King et al. (2007) Dyer et al. (1993)، Haralambopoulos & Pizam (1996)، McGehee & Andereck (2000) Tatoglu et al.

(2004)، از وجود رابطه معنی‌دار بین ویژگی‌های فردی ساکنان، وابستگی اقتصادی ساکنان به گردشگری و درک اثرات گردشگری با نگرش ساکنان نسبت به

زمین‌های زراعی و نهایتاً نابودی بسیاری از روستاها و رکود بخش کشاورزی و زاغه‌نشینی در شهرها شده‌است. به منظور مقابله با این معضلات و برای رونق بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد رشد و توسعه‌ای هماهنگ، بخش‌های صنعت و کشاورزی را می‌بایست بازسازی نمود (Moradnejade & Nazare, 2003) و در کنار آنها در جهت توسعه صنایع دیگر تلاش کرد.

امروزه گردشگری به‌عنوان یکی از صنایع، از بخش‌های اقتصادی با رشد بسیار بالا در جهان، به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه است (Rinzin et al., 2007; Thabet, 2007) همچنین یکی از استراتژی‌های ویژه توسعه روستایی برای ورود ارز و ایجاد شغل و حمایت از رشد همه جانبه می‌باشد (Wilson, 2001).

از گردشگری تعاریف متعددی شده که در این پژوهش این تعریف مد نظر بوده: فرایندها، فعالیت‌ها و پیامدهای ناشی از ارتباطات و تعامل بین گردشگران، فروشنندگان و دولت میزبان، جوامع میزبان و محیط‌های اطراف که درگیر شده‌اند (Joy & Rizzi, 2007) و گردشگری انواع مختلفی دارد که منظور از گردشگری روستایی در این پژوهش شامل هر نوع فعالیت تفریحی و گذران اوقات فراغت است با دریافت خدماتی از قبیل غذا، محل اقامت و محصولات محلی از ساکنان محلی در مکانی که از نظر قوانین مقررات جاری کشور یا از نظر ماهیت اقتصادی و فرهنگی روستا محسوب می‌شود (Roknoden Ephtekhare & Ghader, 2002) می‌باشد.

ذکر این نکته ضروری است که این صنعت نیز همچون دیگر صنایع دارای مزایا و معایبی است که اگر توسعه آن با دقت همراه نباشد، پیامدهای زیانباری را به جامعه میزبان تحمیل خواهد کرد. شکل‌دهی موفق و اجرای سیاست توسعه گردشگری باید براساس بسیج نیروی انسانی، پتانسیل‌ها، منابع فیزیکی و دیگر منابع باشد. این منابع سیاست گردشگری را هدایت می‌کنند و اگر کافی نباشند برنامه گردشگری موفق نخواهد بود (Thabet, 2007).

اما آنچه که در این میان اهمیت دارد این است که علیرغم افزایش توجه دولت‌ها به توسعه گردشگری، به‌ویژه در مناطق روستایی و صرف هزینه برای توسعه

خوزستان با جمعیت ۲۴۴۹ نفر (سرشماری سال ۱۳۸۵) بوده است. نمونه آماری مطالعه مطابق جدول تاکنم به تعداد ۳۳۵ نفر تعیین و به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم طبقه به شیوه کاملاً تصادفی انتخاب شد. متغیرهای مستقل این پژوهش عبارتند از ویژگیهای فردی و حرفه‌ای ساکنان، میزان ارتباط آنان با گردشگران و وابستگی درآمد آنان به گردشگری، درک اثرات اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی گردشگری است و متغیر وابسته پژوهش نگرش ساکنان نسبت به درک پیامدهای گردشگری روستایی می‌باشد. پس از اندازه‌گیری ضریب کرونباخ آلفا برای گویه‌های پرسشنامه، پایایی پرسشنامه تأیید شد و روایی آن نیز توسط گروهی از متخصصان ذیربط نیز تأیید شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل داده‌ها و در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام شد و از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن و تحلیل رگرسیون و آزمون‌های مقایسه میانگین استفاده شد.

نتایج و بحث

در این بخش ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان و روابط بین برخی از این ویژگیها با متغیر وابسته تحقیق (نگرش ساکنان) مورد تجزیه و تحلیل و بحث قرار می‌گیرد.

براساس نتایج به‌دست آمده، ۳۶ درصد از پاسخگویان زن و ۶۴ درصد مرد و میانگین سنی آنان ۳۴ سال بوده که ۵۶ درصد متأهل و ۴۴ درصد مجرد بوده‌اند. از نظر تحصیلات بیشترین درصد پاسخگویان را مقطع زیر دیپلم تشکیل داده‌اند. از نظر وضعیت شغلی ۴۴ درصد از پاسخگویان بیکار (مرد) و یا خانه‌دار (زنان) بوده، که بالا بودن درصد پاسخگویان بیکار اهمیت توسعه فعالیت‌های اشتغال‌زا از جمله توسعه گردشگری روستایی برنامه‌ریزی شده را مهم‌تر و ضروری‌تر می‌سازد. از مجموع پاسخگویان تنها ۲۷۵ نفر به پرسش شغل دوم پاسخ داده‌اند که ۵۳ درصد از آنان شغل دوم آنان مرتبط با گردشگری (در بخش خدماتی همچون فروشندگی، قایقران، رانندگی و ...) بوده است.

به منظور بررسی رابطه بین برخی از متغیرهای

گردشگری گزارش کرده‌اند.

- نتایج مطالعات Dyer et al. (2007) نشان داد که بین درک ساکنان در سواحل دریا در نقاط مختلف استرالیا تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین Tosun (2002) با مقایسه درک ساکنان سه منطقه دریافت که بین درک ساکنان در مناطق مختلف به دلیل تفاوت در ویژگیهای افراد تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

- مطالعه Wing & Wong (2006) نشان داد که ویژگی‌های فردی ساکنان (سن، جنسیت، شغل، درآمد، تحصیلات، مدت سکونت در مکان گردشگری)، ویژگیهای گردشگران، سطح آگاهی ساکنان از برنامه‌های توسعه گردشگری در منطقه و موقعیت کنونی برنامه توسعه گردشگری از جمله فاکتورهایی هستند که بر درک ساکنان از اثرات گردشگری مؤثرند که این اثرات می‌تواند در ارزیابی رضایتمندی و عدم رضایت از صنعت گردشگری استفاده شود که می‌تواند به خوبی به نگرش‌شان در پذیرش گردشگران نسبت داده شود.

- فاکتور دیگر مؤثر بر نگرش ساکنان نسبت به گردشگری عبارت است از فاکتور مرتبط با صنعت گردشگری همچون افزایش سطح ارتباط ساکنان با گردشگری که درجه نگرش منفی نسبت به توسعه گردشگری در آینده را افزایش می‌دهد. اگر در زندگی روزمره افراد تعداد تماس زیادی با گردشگران داشته باشند، احتمالاً نگرش منفی‌تری نسبت به گردشگری گزارش خواهند کرد (Jackson & Inbakaran, 2006).

همچنین مطالعه Allen et al. مشخص ساخت که هم ویژگیهای شخصی و هم درک اثرات منفی و مثبت گردشگری بر نگرش ساکنان نسبت به گردشگری تأثیر می‌گذارد (Dyer et al., 2007) و درک ساکنان از منافع شخصی گردشگری ارتباط مثبت مستقیم با نگرش آنان نسبت به گردشگری دارد (Wang, 2008).

مواد و روش‌ها

این مطالعه پژوهش کاربردی است که با استفاده از روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی انجام شده است. جامعه آماری آن ساکنان هشت روستا از مناطق دارای گردشگری روستایی از شهرستان ایذه واقع در استان

ساکنان با ۸ گویه سنجیده شد که عدد ۵ بیانگر بسیار موافقم، ۴ موافقم، ۳ نظری ندارم، ۲ مخالفم و ۱ بسیار

مخالفم، بوده است. همان طور که در جدول (۲) مشاهده می شود بین متغیرهای درک اثرات گردشگری و نگرش ساکنان رابطه مثبت و معنی داری مشاهده شده است.

نتایج حاصل از مقایسه میانگین بین دو گروه دارای مشاغل مرتبط با گردشگری و گروه دارای مشاغل فاقد ارتباط با گردشگری نشان داد (جدول ۳) که بین دو گروه در متغیر درک اثرات اقتصادی گردشگری روستایی اختلاف معنی داری در سطح ۱ درصد وجود دارد.

جدول ۱- رابطه همبستگی بین برخی از متغیرهای مستقل پژوهش و نگرش ساکنان

متغیر	r (مقدار ضریب همبستگی)	نوع آزمون
درآمد ماهانه ساکنان	۰/۳۱۲**	پیرسون
وابستگی درآمد ساکنان به گردشگری	۰/۴۳۵**	اسپیرومن
میزان ارتباط ساکنان با گردشگران	۰/۶۳۳**	اسپیرومن
	۰/۲۲۸**	اسپیرومن

*: معنی داری با اطمینان ۰/۹۵

جدول ۲- بررسی رابطه بین درک اثرات گردشگری از دیدگاه ساکنان محلی نسبت به نگرش آنان به پیامدهای گردشگری روستایی

متغیر	r (مقدار ضریب همبستگی)
درک اثرات زیست محیطی	۰/۳۴۱**
اثرات اجتماعی - فرهنگی	۰/۳۴۹**
درک اثرات اقتصادی	۰/۶۵۰**

*: معنی داری با اطمینان ۰/۹۵

جدول ۳- مقایسه میانگین ساکنان دارای مشاغل مرتبط و غیرمرتبط با گردشگری با درک اثرات گردشگری روستایی

متغیر	مشاغل مرتبط n=۱۲۵	مشاغل غیرمرتبط n=۲۰۵	آماره t
درک اثرات اقتصادی گردشگری روستایی	۱۶/۹	۲۲/۰۴	-۴/۶۰**

*: معنی داری با اطمینان ۰/۹۵

** معنی داری با اطمینان ۰/۹۹

همان طور که در جدول مشاهده می شود مقایسه میانگین متغیرها بین این سه گروه در سه دهستان نشان داد که بین متغیرهای درک اثرات اجتماعی، درک اثرات اقتصادی با نگرش ساکنان در بین سه گروه با

جمعیت شناختی پاسخگویان با نگرش آنان نسبت به توسعه فعالیت های گردشگری روستایی از آزمون های همبستگی استفاده شد.

همان طور که در جدول (۱) مشاهده می شود بین سن پاسخگویان و نگرش آنان رابطه منفی و معنی داری وجود داشته است، بدین معنی که افراد مسن تر دارای نگرش منفی تر و افراد جوان تر دارای نگرش مثبت تری بوده اند.

امتناع پاسخگویان از پاسخ دقیق به پرسش درآمد ماهیانه سبب شد که این پرسش بصورت ترتیبی سوال شود. بنابراین از آزمون اسپیرمن برای تعیین رابطه بین متغیر درآمد ماهیانه و نگرش ساکنان استفاده شد که نتایج حاکی از وجود رابطه منفی و معنی دار بود. بین متغیر تحصیلات و نگرش نیز رابطه ای مشاهده نشد.

به منظور سنجش میزان وابستگی درآمد ساکنان به فعالیت های گردشگری و همچنین میزان ارتباط آنان با گردشگران از طیف لیکرت استفاده شد که عدد ۵ بیانگر بسیار زیاد، ۴ زیاد، ۳ متوسط، ۲ کم و ۱ بسیار کم بود که نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن نشان داد که این دو متغیر با نگرش ساکنان دارای رابطه معنی داری هستند و متغیر میزان ارتباط رابطه ای منفی دارد.

برای سنجش درک اثرات گردشگری و نگرش ساکنان از طیف لیکرت استفاده شد که درک اثرات اقتصادی با سنجش نظر ساکنان نسبت به میزان موافقت یا مخالفت با ۶ گویه، درک اثرات زیست محیطی با ۸ گویه، درک اثرات اجتماعی و فرهنگی با ۶ گویه و نگرش

ساکنان ساکن در هشت روستای مورد مطالعه را در سه گروه (سه دهستان) گروه بندی کرده و با برخی از متغیرهای پژوهش مقایسه میانگین انجام گرفت که نتایج در جدول (۴) قابل مشاهده است.

فعالیت‌های گردشگری باید از این اقبال در برنامه‌ها به کار گرفت.

- وجود رابطه مثبت بین نگرش افراد با میزان ارتباط با گردشگران و میزان وابستگی اقتصادی آنان به فعالیت‌های گردشگری، ضرورت ایجاد بستر و تقویت کانال‌های ارتباطی بین گردشگران و ساکنان را می‌رساند.

- ساکنان دهستان بیان نسبت به سایر دهستانها نگرش مثبت‌تری دارند. لذا پیش‌بینی می‌شود اگر فعالیت‌های توسعه گردشگری از این دهستان آغاز شود، نتایج رضایت‌بخش‌تری حاصل خواهد شد.

- با توجه به نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون اهتمام در کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی و افزایش منافع اقتصادی حاصل از فعالیت‌های گردشگری می‌تواند مهمترین عامل ایجاد نگرش مثبت در بین ساکنان باشد.

اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معنی‌داری داشته‌است.

بررسی میزان تأثیر متغیرهای مورد مطالعه بر نگرش ساکنان از توسعه گردشگری روستایی

نتایج حاصل از محاسبه رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام نشان می‌دهد که دو متغیر درک اثرات زیست‌محیطی و درک اثرات اقتصادی ساکنان دارای بیشترین ارتباط با نگرش ساکنان از توسعه گردشگری روستایی بوده و در مجموع ۶۷ درصد تغییرات مربوط به نگرش ساکنان در جامعه مورد مطالعه توضیح را می‌دهند (R Square=۰/۶۷ و R =۰/۸۲).

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

- با توجه به بالا بودن درصد پاسخگویان بی‌کار (۴۴ درصد) توسعه فعالیت‌های گردشگری که موجب ایجاد اشتغال در منطقه در نتیجه کاهش بیکاری گردد، امری ضروری است.

- افراد جوان‌تر و افراد دارای درآمد پایین‌تر نگرش مثبت‌تری دارند. بنابراین در گام‌های ابتدایی توسعه

جدول ۴ - مقایسه میانگین ساکنان در دهستانهای مختلف و برخی متغیرهای پژوهش

متغیر	دهستان سوسن غربی n=۱۱۸			دهستان بیان n=۱۰۰		دهستان دهنر n=۱۱۷	
	F آماره						
نگرش ساکنان از گردشگری	۳۲/۵۲	۴۰b	۳۲/۲۴a	۱۰۲/۵۹**			
درک اثرات اجتماعی	۳۰/۹۰b	۲۹	۲۶/۳۸a	۳۲/۰۵**			
درک اثرات اقتصادی	۱۸/۱۵	۲۵b	۱۸/۱۴a	۱۵۳/۹۰**			

*: معنی‌داری با اطمینان ۰/۹۵ **: معنی‌داری با اطمینان ۰/۹۹

جدول ۵ - نتایج آزمون رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام به منظور تعیین متغیرهای مرتبط

با نگرش ساکنان از توسعه گردشگری روستایی

متغیر	B	Beta	Sig T	R	R Square	Adjusted R Square
درک اثرات زیست‌محیطی	۰/۲۹۴	۰/۱۷۳	۰/۰۰	۰/۸۰۶	۰/۶۵۰	۰/۶۴۸
درک اثرات اقتصادی	۰/۲۵۹	۰/۲۱۲	۰/۰۰	۰/۸۱۶	۰/۶۶۹	۰/۶۶۶
Constant: ۶/۸۸۶		Sig: ۰/۰۰		F: ۲۱۰/۲۵۰		

با توجه به نتایج به دست آمده، معادله خطی حاصل از رگرسیون به صورت زیر می‌باشد: $Y = 6/886 + 0/294 X2 + 0/259 X3$
 X2: درک اثرات زیست‌محیطی X3: درک اثرات اقتصادی

REFERENCES

- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. & Carter, J. (2007). Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the sunshine coast, Australia. *Tourism Management*, 28, 409-422.
- Haralambopoulos, N., & Pizam, A. (1996). Perceived impacts of tourism; the case study of Samos. *Annals of Tourism Research*, 23(3).
- Jackson, M. S. & Inbakaran, R. J. (2006). Evaluating residents attitudes and intentions to act towards tourism development in regional Victoria, Australia. *International Journal of Tourism Research*, 8, 355-366.
- King, B., Brian, A. & Milman, A. (1993). Social impacts of tourism, host perceptions. *Annals of Tourism Research*, 20.
- McGehee, N. & Andereck, K. (2004). Factors predicting rural residents' support of tourism. *Journal of Travel Research*, 43(2), 131-140.
- Moradnejade, H. & Nazare, S. (2003). Tourism and rural tourism in Iran. *Jahad*, 256, 61-66.

(In Farsi)

7. Rinzin, C., Walter, J., Vermeulen, V. & Glasbergen, P. (2007). Ecotourism As A Mechanism For Sustainable Development: The Case Of Bhutan. *Environmental Sciences*, 4 (2), 109-125.
8. Roknoden Eptekhara, A. & Ghader, A. (2002). Role of rural tourism in rural development. *Modares*. 6(2), 23-40. (In Farsi).
9. Siegel, P. B. & Jakus, P. M. (2000). Tourism and a sustainable rural development strategy: building consensus in resident attitudes. *Southern Journal of Rural Sociology*, 11 (1).
10. Tatoglu, E., Erdal, F., Ozgur, H. & Azakli, S. (2000). Resident perceptions of the impact of tourism in a turkish resort town. 745-755
11. Thabet, A. (2007). An approach to a strategy for improving libyas tourism industry. *International Tourism Biennial*. PP:3-13
12. Tosun, C. (2002). Host perceptions of impacts a comparative tourism study. *Annals Of Tourism Research*, 20(1), 231-253.
13. Wang, Y. (2008). Residents' attitudes toward tourism and perceived personal benefits in a rural community. *Journal of Travel Research*, 47(1), 84-93.
14. Wilson, S. (2001). Factors for success in rural tourism development. *Journal Of Travel Reasearch, Boulder*, 40 (2), 132-139.
15. Wing, G. & Wong, P. (2006). Residents' perception of tourism impacts: a case study of homestay operators in dachangshan Dao, North-East China. *Tourism Geographies*, 8(3), 253-273(21). August 2006.